

Aktualizacja wybranych norm prawnych do wiadomości i wykorzystania w postępowaniach na wypadek podejrzenia krzywdzenia dziecka w wyniku przemocy wobec dziecka, w tym przemocy rówieśniczej

Wprowadzenie

Raporty z licznych ogólnopolskich diagnoz oraz badań prowadzonych przez instytucje państwowe, organizacje pozarządowe i wyższe uczelnie wskazują na wzrost niepokojących zjawisk, jakimi są stosowanie przemocy i krzywdzenie dzieci.

Nauczyciel, nauczyciel specjalista, pedagog, psycholog czy pedagog specjalny, a także wychowawcy i inne osoby sprawujące opiekę nad dziećmi/uczniami/wychowankami posiadają bardzo dobre przygotowanie metodyczne i ogromne doświadczenie w swojej pracy. Mają świadomość występowania zróżnicowanych sytuacji opiekuńczo-wychowawczych, często wymagających dodatkowo wiedzy z zakresu stosowania i interpretacji prawa. Ochrona bezpieczeństwa dziecka/wychowanka/ucznia w szkole/przedszkolu/placówce oświatowej jest szczególnym obowiązkiem każdego nauczyciela/opiekuna czy wychowawcy.

W preambule Konwencji o prawach dziecka czytamy, że „w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka Narody Zjednoczone proklamowały, iż dzieci mają prawo do szczególnej troski i pomocy”¹, a zatem ochrona dzieci jest podstawowym obowiązkiem i zarazem wyzwaniem, przed którym stoją osoby sprawujące nad nimi opiekę/pieczę.

Szczególną uwagę należy zwrócić na:

- rolę i znaczenie przestrzegania norm prawnych jako gwaranta bezpieczeństwa dziecka w szkole, zarówno w aspekcie przestrzegania jego praw, jak i przeciwdziałania różnym formom przemocy, w tym przemocy rówieśniczej;
- znajomość i odniesienia wprowadzonych zmian norm prawnych w obszarze ochrony bezpieczeństwa dzieci przed przemocą.

Celem niniejszego opracowania jest:

- usystematyzowanie, zweryfikowanie i uzupełnienie wiedzy prawnej nauczycieli z zakresu ochrony praw dziecka;
- podniesienie kompetencji, jakimi powinien wykazywać się dyrektor, nauczyciel, wychowawca, w tym nauczyciel specjalista oraz inni opiekunowie dzieci, w aspekcie podejmowanych działań i interwencji w szkole/przedszkolu/placówce oświatowej;
- poszerzenie zakresu obowiązków nauczycieli wynikających z art. 6 Karty Nauczyciela;
- doprecyzowanie zadań nauczycieli specjalistów

w świetle zapisów ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606).

¹ <https://brpd.gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka>

Nie bez znaczenia jest właściwa postawa w stosunku do dzieci ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi i rozwojowymi, w tym do osób z niepełnosprawnością.

Za istotne w oparciu o zapisy norm prawnych uważam odniesienie się do:

- uczestnictwa dziecka w różnych sferach życia szkoły i społeczeństwa na zasadzie równości z innymi osobami;
- przeciwdziałania tworzeniu barier komunikacyjnych w kontaktach z dziećmi i ich opiekunami prawnymi;
- porozumiewania się z szacunkiem i godnością;
- budowania dobrych relacji (partnerstwo).

Warto wiedzę prawną wykorzystywać do podnoszenia naszych kompetencji i kwalifikacji, a opisane dalej wybrane normy prawne w mojej ocenie realizacji tego wyzwania sprzyjają.

Wybrane normy prawne z ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606)

Znajomość dla wyżej wskazanych grup osób zmian przedstawionych w tej części opracowania powinna być istotna oraz pomocna w wykonywaniu obowiązków służbowych.

1. Władza rodzicielska

„Władza rodzicielska” to pojęcie związane z prawem i obowiązkami, które rodzice mają względem swojego dziecka. Znajomość i rozumienie tego pojęcia to również obowiązek osób sprawujących opiekę nad dziećmi w szkole/przedszkolu/placówce oświatowej, szczególnie istotny w odniesieniu do uczniów z niepełnosprawnościami, a szerzej – ze szczególnymi potrzebami rozwojowymi czy też edukacyjnymi.

Pojęcie „władzy rodzicielskiej” zostało zdefiniowane w rozdziale 2 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zmianami)².

O czym należy pamiętać?

1. Dziecko pozostaje, aż do pełnoletności, pod władzą rodzicielską.
2. Władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom.
3. Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd w wyroku ustalającym pochodzenie dziecka może orzec o zawieszeniu, ograniczeniu lub pozbawieniu władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców.
4. Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych.
5. W istotnych sprawach dziecka rodzice rozstrzygają wspólnie; w braku porozumienia między nimi rozstrzyga sąd opiekuńczy.

Uzupełnieniem powyższych informacji są wprowadzone w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym zmiany, które wskazują określone zachowania opiekunów dzieci i zadania dla organów, instytucji, stowarzyszeń, organizacji społecznych lub innych podmiotów, do których należy dziecko, a także sugestie co do zachowania w tajemnicy pewnych informacji dotyczących dziecka:

„Art. 99. § 1. Dla dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, którego żadne z rodziców nie może reprezentować, sąd opiekuńczy ustanawia reprezentanta dziecka.

² Promulgowanie jest przytoczone za zapisem ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606).

§ 2. Reprezentant dziecka jest umocowany do dokonywania wszelkich czynności łączących się ze sprawą, również w zakresie zaskarżenia i wykonania orzeczenia”.

„**Art. 99².** § 2. Reprezentant dziecka może zwrócić się o informacje o dziecku, o których mowa w § 1 [dotyczące jego stanu zdrowia, sytuacji rodzinnej i środowiska, w zakresie niezbędnym do prawidłowej reprezentacji dziecka], także do organów, instytucji, stowarzyszeń, organizacji społecznych lub innych podmiotów, do których należy dziecko, które świadczą dziecku pomoc lub posiadają informacje o dziecku. Organy, instytucje, stowarzyszenia, organizacje społeczne lub inne podmioty są obowiązane do udzielenia tych informacji na wniosek reprezentanta dziecka.

§ 3. Jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwalają, reprezentant dziecka nawiązuje z dzieckiem kontakt i informuje je w sposób zrozumiały i dostosowany do stopnia jego rozwoju o podejmowanych czynnościach, przebiegu postępowania i sposobie jego zakończenia oraz konsekwencjach podjętych działań dla jego sytuacji prawnej.

§ 4. Reprezentant dziecka jest obowiązany zachować w tajemnicy okoliczności sprawy, o których powziął wiadomość ze względu na wykonywane czynności, z wyjątkiem wiarygodnych informacji o przestępstwach popełnionych na szkodę dziecka oraz zagrożeniu dobra dziecka. W przypadku gdy reprezentantem dziecka został ustanowiony adwokat lub radca prawny, tajemnica ta stanowi tajemnicę zawodową w rozumieniu ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1184 i 1268) lub ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1166)”.

Istotne jest również to, że w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 ze zmianami) „osobą najbliższą

jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu”.

2. Wysłuchanie małoletniego przed sądem

Kolejna zmiana norm prawnych w istotny sposób wpływa na sytuację dotyczącą wysłuchania małoletniego przed sądem. W praktyce oświatowej spotykamy się z sytuacją prowadzenia różnego rodzaju rozmów/wywiadów/diagnoz z dziećmi. W mojej ocenie zmiany opisane w dalszej części opracowania mogą stanowić pewne sugestie dla praktyki zawodowej i być wyznacznikiem do postępowania w sprawach wychowawczo-opiekuńczych w miejscu przebywania dziecka.

Przytoczone zapisy wychodzą też naprzeciw dzieciom z różnego rodzaju niepełnosprawnościami, w szczególności z niepełnosprawnością intelektualną, oraz zaburzeniami psychicznymi, takimi jak zaburzenia afektywne.

W art. 216¹ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity, Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zmianami) czytamy: „Sąd w sprawach dotyczących osoby małoletniego dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Jeżeli przed sądem dziecko odmawia udziału w wysłuchaniu, sąd odstępuje od tej czynności”.

W kolejnych paragrafach znajdujemy doprecyzowanie wcześniejszego zapisu:

„§ 2. Sąd stosownie do okoliczności, rozwoju umysłowego, stanu zdrowia i stopnia dojrzałości dziecka uwzględni jego zdanie i rozsądne życzenia.

§ 3. Wysłuchanie dziecka może nastąpić tylko raz w toku postępowania, chyba że dobro dziecka wymaga ponownego przeprowadzenia tej czynności lub potrzebę ponownego wysłuchania zgłasza dziecko. Ponowne wysłuchanie dziecka przeprowadza ten sam sąd, chyba że jest to niemożliwe lub stoi temu na przeszkodzie dobro dziecka”.

Jednocześnie poszerzono prawa dziecka o zapisy:

„**Art. 216².** § 1. Wysłuchanie dziecka następuje na posiedzeniu niejawnym, które odbywa się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibie sądu lub, jeżeli dobro dziecka tego wymaga, poza jego siedzibą.

§ 2. W wysłuchaniu dziecka, oprócz sędziego, może brać udział wyłącznie biegły psycholog, jeżeli z uwagi na stan zdrowia, rozwój umysłowy lub wiek dziecka niezbędne jest zapewnienie mu pomocy psychologicznej podczas wysłuchania lub zachodzi konieczność udzielenia pomocy sędziemu w zakresie rozpoznania potrzeb dziecka podczas wysłuchania”.

3. Wyznaczanie reprezentanta dziecka

Jako opiekunowie dzieci spotykamy się z sytuacją, kiedy żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka. Wyznaczanie reprezentanta dziecka reguluje art. 99 § 1 i 2 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jednolity, Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zmianami):

„§ 1. Dla dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, którego żadne z rodziców nie może reprezentować, sąd opiekuńczy ustanawia reprezentanta dziecka.

§ 2. Reprezentant dziecka jest umocowany do dokonywania wszelkich czynności łączących się ze sprawą, również w zakresie zaskarżenia i wykonania orzeczenia”.

Taka regulacja jest bardzo ważna dla dzieci z niepełnosprawnościami oraz ze szczególnymi potrzebami, zwłaszcza rozwojowymi.

4. Współdziałanie organów z sądem rodzinnym w celu zapewnienia aktualnych informacji o przestępstwie popełnionym na szkodę małoletniego

Zdarza się, że podczas pracy występujemy do Sądu Rodzinnego z zapytaniami czy też zawiadomieniami dotyczącymi naszych podopiecznych. Ważne jest, aby ten organ posiadał aktualną wiedzę na temat konkretnego dziecka i jego sytuacji.

Ustawodawca wyszedł naprzeciw tym potrzebom. W art. 21 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity, Dz.U. z 2022 r. poz. 1375 ze zmianami) znajdujemy następujący zapis: „O wszczęciu i ukończeniu postępowania toczącego się z urzędu przeciw (...) rodzicowi albo opiekunowi prawnemu lub faktycznemu o przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego – należy bezzwłocznie zawiadomić sąd rodzinny właściwy dla miejsca zamieszkania małoletniego”.

Ponadto uzupełniony został przepis art. 51 tej ustawy o zapis ważny również z punktu widzenia stanu zdrowia psychicznego dziecka: „Jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje” (§ 2).

5. Prawo osoby pokrzywdzonej lub jego przedstawiciela ustawowego do otrzymania informacji o udzieleniu skazanemu przepustki, czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez nadzoru lub zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności, między innymi w systemie dozoru elektronicznego

Poczucie bezpieczeństwa dziecka pokrzywdzonego oraz jego opiekunów jest jednym z istotnych elementów zdrowia psychicznego dziecka. Jeżeli dodatkowo weźmiemy pod uwagę dzieci z niepełnosprawnościami, to świadomość bezpieczeństwa nabiera jeszcze większego znaczenia.

W art. 43 lh ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (tekst jednolity, Dz.U. z 2023 r. poz. 127) znajdujemy zapisy dotyczące między innymi udzielenia skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego.

Dla zapewnienia pełnej informacji o skazanym dla dziecka pokrzywdzonego i jego opiekunów, które mogą być istotne również dla opiekunów dziecka w miejscu przebywania, została dodana następująca norma prawna:

„**Art. 168a.** § 1. Na wniosek pokrzywdzonego, odpowiednio, sędzia penitencjarny lub dyrektor zakładu karnego niezwłocznie zawiadamia pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stałą pieczęcią pokrzywdzony pozostaje, o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego, o ucieczce skazanego z zakładu karnego, a także o wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu:

- 1) przepustki, (...)
- 2) czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru lub bez konwoju funkcjonariusza Służby Więziennej albo asysty innej osoby godnej zaufania (...).”

6. Ochrona dziecka w przypadku zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową

Za celowe uważam posiadanie przez opiekunów dzieci sprawujących nad nimi opiekę wiedzy na temat ochrony dziecka w przypadku zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową. Swoistej ochrony wymagają dzieci z niepełnosprawnościami nie tylko intelektualnymi czy psychicznymi, ale i ruchowymi.

W art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (tekst jednolity, Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 ze zmianami) zapisano:

„1. W razie zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową pracownik socjalny zapewnia dziecku ochronę przez umieszczenie go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej (...), dającej gwarancję zapewnienia dziecku bezpieczeństwa i należytej opieki, w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej.

2. Tryb umieszczania dzieci w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej regulują przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2022 r. poz. 447, 1700 i 2140 oraz z 2023 r. poz. 403)”.

Istotne jest również to, że decyzja o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej podejmowana jest wspólnie z funkcjonariuszem Policji, lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką oraz w miarę możliwości w obecności i przy wsparciu psychologa (zob. art. 12a ust. 3 tej ustawy).

Środki ochrony przeciwdziałające zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i szczególne środki ochrony małoletnich

W Polsce osoby niepełnosprawne, w tym dzieci z niepełnosprawnościami, chronione są przed zagrożeniami między innymi na mocy Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, a organizacje takie jak Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Fundacja „Niebieska Linia” czy Fundacja „Nie Lękajcie Się” oferują pomoc dla ofiar przemocy.

Ważna jest znajomość przez opiekunów dzieci szczególnych środków ochrony przeciwdziałających zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym oraz szczególnych środków ochrony małoletnich, co w mojej ocenie stanowi wyzwanie. Doświadczenie wskazuje, że kompetencje w tym zakresie osób sprawujących opiekę wymagają weryfikacji i uzupełnienia w aspekcie wiedzy, umiejętności czy postaw.

Naprzeciw tym potrzebom wychodzi ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (tekst jednolity, Dz.U. z 2023 r. poz. 1304 ze zmianami), której art. 1 brzmi: „Ustawa określa szczególne środki ochrony przeciwdziałające zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i szczególne środki ochrony małoletnich”.

W art. 3 ust. 2 tej ustawy sformułowano szczególne środki ochrony małoletnich, które są następujące:

- 1) „ocena prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego;
- 2) standardy ochrony małoletnich;
- 3) analiza zdarzeń, w wyniku których małoletni na skutek działania rodzica albo opiekuna prawnego lub faktycznego poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 tej ustawy „tworzy się Rejestr Sprawców Przystępstw na Tle Seksualnym, zwany dalej «Rejestrem»”.

Zgodnie z art. 12 tej ustawy prawo do uzyskania informacji o osobie ujętej w Rejestrze, której dane zostały zgromadzone w Rejestrze z dostępem ograniczonym, przysługuje:

- „pracodawcom – przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi, w zakresie uzyskania informacji, czy dane tej osoby są zgromadzone w tym Rejestrze” (pkt 6);
- „innym organizatorom – przed dopuszczeniem osoby do działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem

sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi, w zakresie uzyskania informacji, czy dane tej osoby są zgromadzone w tym Rejestrze” (pkt 7).

Ponadto do ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym wprowadzono rozdział 3 pt. „Obowiązki pracodawców i innych organizatorów w zakresie działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi oraz osób zatrudnianych i dopuszczanych do takiej działalności”. Znajduje się tu art. 21 składający się z 11 ustępów:

„1. Przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy lub przed dopuszczeniem osoby do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi na pracodawcy lub innym organizatorze takiej działalności oraz na osobie, z którą ma być nawiązany stosunek pracy lub która ma być dopuszczona do takiej działalności, ciężką obowiązki określone w ust. 2–8.

2. Pracodawca lub inny organizator uzyskuje informacje, czy dane osoby, o której mowa w ust. 1, są zamieszczone w Rejestrze z dostępem ograniczonym lub w Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze.

3. Osoba, o której mowa w ust. 1, przedkłada pracodawcy lub innemu organizatorowi informację z Krajowego Rejestru Karnego w zakresie przestępstw określonych w rozdziale XIX i XXV Kodeksu karnego, w art. 189a i art. 207 Kodeksu karnego oraz w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2023 r. poz. 172 oraz z 2022 r.

poz. 2600) lub za odpowiadające tym przestępstwom czyny zabronione określone w przepisach prawa obcego.

4. Osoba, o której mowa w ust. 1, posiadająca obywatelstwo innego państwa niż Rzeczpospolita Polska, ponadto przedkłada pracodawcy lub innemu organizatorowi informację z rejestru karnego państwa obywatelstwa uzyskiwaną do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z dziećmi.

5. Osoba, o której mowa w ust. 1, składa pracodawcy lub innemu organizatorowi oświadczenie o państwie lub państwach, w których zamieszkiwała w ciągu ostatnich 20 lat, innych niż Rzeczpospolita Polska i państwo obywatelstwa, oraz jednocześnie przedkłada pracodawcy lub innemu organizatorowi informację z rejestrów karnych tych państw uzyskiwaną do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z dziećmi.

6. Jeżeli prawo państwa, o którym mowa w ust. 4 lub 5, nie przewiduje wydawania informacji do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z dziećmi, przedkłada się informację z rejestru karnego tego państwa.

7. W przypadku gdy prawo państwa, z którego ma być przedłożona informacja, o której mowa w ust. 4–6, nie przewiduje jej sporządzenia lub w danym państwie nie prowadzi się rejestru karnego, osoba, o której mowa w ust. 1, składa pracodawcy lub innemu organizatorowi oświadczenie o tym fakcie wraz z oświadczeniem, że nie była prawomocnie skazana w tym państwie za czyny zabronione odpowiadające przestępstwom określonym w rozdziale XIX i XXV Kodeksu karnego, w art. 189a i art. 207 Kodeksu karnego oraz w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii oraz nie wydano wobec niej innego orzeczenia, w którym stwierdzono, iż dopuściła się takich czynów zabronionych, oraz że nie ma obowiązku

wynikającego z orzeczenia sądu, innego uprawnionego organu lub ustawy stosowania się do zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi.

8. Oświadczenia, o których mowa w ust. 5 i 7, składane są pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Składający oświadczenie jest obowiązany do zawarcia w nim klauzuli następującej treści: «Jestem świadomy odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia». Klauzula ta zastępuje pouczenie organu o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

9. Informacje, o których mowa w ust. 2, pracodawca lub inny organizator utrzuła w formie wydruku i załącza do akt osobowych pracownika albo dokumentacji dotyczącej osoby dopuszczonej do działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi. Informacje oraz oświadczenia, o których mowa w ust. 3–7, pracodawca lub inny organizator załącza do akt osobowych pracownika albo dokumentacji dotyczącej osoby dopuszczonej do takiej działalności.

10. Wykonanie obowiązków, o których mowa w ust. 1–8, nie jest wymagane przed dopuszczeniem do działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi, członka rodziny małoletniego, lub osoby znanej osobiście rodzicowi małoletniego albo przedstawicielowi ustawowemu małoletniego, gdy jest ona wykonywana w stosunku do małoletniego dziecka,

k którego rodzic albo przedstawiciel ustawowy są dopuszczającymi do działalności.

11. Przez członka rodziny, o którym mowa w ust. 10, należy rozumieć osobę spokrewnioną albo osobę niespokrewnioną, pozostającą w faktycznym związku oraz wspólnie zamieszkującą i gospodarującą”.

Do ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym został też dodany rozdział 4a pt. „Ocena prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego”. Ponadto obowiązek wprowadzenia standardów ochrony małoletnich został nałożony na placówki systemu oświaty z wyłączeniem: placówek doskonalenia nauczycieli, bibliotek pedagogicznych i kolegiów pracowników służb społecznych.

W rozdziale 4b pt. „Standardy ochrony małoletnich” odnajdujemy następujące przepisy:

„**Art. 22b.** Obowiązek wprowadzenia standardów ochrony małoletnich, zwanych dalej «standardami», ma każdy:

- 1) organ zarządzający jednostką systemu oświaty, o której mowa w art. 2 pkt 1–8 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2023 r. poz. 900), oraz inną placówką oświatową, opiekuńczą, wychowawczą, resocjalizacyjną, religijną, artystyczną, medyczną, rekreacyjną, sportową lub związaną z rozwijaniem zainteresowań, do której uczęszczają albo w której przebywają lub mogą przebywać małoletni;
- 2) organizator działalności oświatowej, opiekuńczej, wychowawczej, resocjalizacyjnej, religijnej, artystycznej, medycznej, rekreacyjnej, sportowej lub związanej z rozwijaniem zainteresowań przez małoletnich”.

„**Art. 22c.** 1. W standardach, w sposób dostosowany do charakteru i rodzaju placówki lub działalności, określa się w szczególności:

- 1) zasady zapewniające bezpieczne relacje między małoletnim a personelem placówki lub organizatora, a w szczególności zachowania niedozwolone wobec małoletnich;
- 2) zasady i procedurę podejmowania interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia lub posiadania informacji o krzywdzeniu małoletniego;
- 3) procedury i osoby odpowiedzialne za składanie zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego, zawiadamianie sądu opiekuńczego oraz w przypadku instytucji, które posiadają takie uprawnienia, osoby odpowiedzialne za wszczynanie procedury «Niebieskie Karty»;
- 4) zasady przeglądu i aktualizacji standardów;
- 5) zakres kompetencji osoby odpowiedzialnej za przygotowanie personelu placówki lub organizatora do stosowania standardów, zasady przygotowania tego personelu do ich stosowania oraz sposób dokumentowania tej czynności;
- 6) zasady i sposób udostępniania rodzicom albo opiekunom prawnym lub faktycznym oraz małoletnim standardów do zaznajomienia się z nimi i ich stosowania;
- 7) osoby odpowiedzialne za przyjmowanie zgłoszeń o zdarzeniach zagrażających małoletniemu i udzielenie mu wsparcia;
- 8) sposób dokumentowania i zasady przechowywania ujawnionych lub zgłoszonych incydentów lub zdarzeń zagrażających dobru małoletniego.

2. W standardach wprowadzanych w placówce lub miejscu prowadzonej działalności, o których mowa w art. 22b, należy określić także:

- 1) wymogi dotyczące bezpiecznych relacji między małoletnimi, a w szczególności zachowania niedozwolone;
- 2) zasady korzystania z urządzeń elektronicznych z dostępem do sieci Internet;
- 3) procedury ochrony dzieci przed treściami szkodliwymi i zagrożeniami w sieci Internet oraz utrwalonymi w innej formie;
- 4) zasady ustalania planu wsparcia małoletniego po ujawnieniu krzywdzenia.

(...).

4. W standardach uwzględnia się sytuację dzieci niepełnosprawnych oraz dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

5. Standardy sporządza się, mając na względzie konieczność ich zrozumienia przez osoby małoletnie (...)."

W rozdziale 4c pt. „Analiza zdarzeń, na skutek których małoletni poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu” istotny jest art. 22i ust. 1, zgodnie z którym „instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o zdarzeniu, o którym mowa w art. 22d ust. 1, mają obowiązek niezwłocznie zawiadomić o tym przewodniczącego Zespołu do spraw analizy zdarzeń”³.

Grupa ekspertów na potrzeby prowadzonej analizy na podstawie art. 22j ust. 1 może:

- 1) „przeprowadzać wysłuchania osób pełnoletnich w celu ustalenia okoliczności istotnych dla analizy określonego zdarzenia;
- 2) występować z wnioskami o udzielenie informacji oraz udostępnienie akt, dokumentów, zapisów z monitoringu lub innych danych, albo ich kopii, w celu zapoznania się z nimi”.

Zgodnie z art. 22j ust. 2 pkt 6 ustawy wniosek może zostać skierowany między innymi do „żłobków, klubów dziecięcych, przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowych, placówek opiekuńczych i wychowawczych, poradni psychologiczno-pedagogicznych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, okręgowych ośrodków wychowawczych, ośrodków kuratorskich, organizacji społecznych, organizacji pozarządowych, zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich lub ośrodków dla cudzoziemców, do których uczęszcza albo uczęszczał bądź przebywa albo przebywał małoletni w celu szczegółowego ustalenia:

³ Zespół do spraw analizy zdarzeń jest powołany przy Ministrze Sprawiedliwości.

- a) sytuacji osobistej małoletniego i jego rodzeństwa, potrzeb, stanu zdrowia oraz relacji z innymi małoletnimi w okresie będącym przedmiotem analizy określonego zdarzenia,
- b) sytuacji osobistej, stanu zdrowia oraz postawy rodzica albo opiekuna prawnego lub faktycznego małoletniego w okresie będącym przedmiotem analizy określonego zdarzenia,
- c) czy z uwagi na małoletniego, jego rodzeństwo, rodzica albo opiekuna prawnego lub faktycznego podejmowano czynności interwencyjne lub czynności innego rodzaju, w tym wszczynano procedurę «Niebieskie Karty», dat tych czynności, dokonanych w ich trakcie ustaleń, sposobu ich zakończenia oraz podejmowanych w ich następstwie działań,
- d) rodzaju pomocy udzielanej małoletniemu lub jego rodzeństwu oraz innych podejmowanych działań”.

W ust. 3 art. 22j ustawy odnajdujemy dalsze ustalenia: „Podmioty, o których mowa w ust. 2, w terminie 30 dni od dnia doręczenia wniosku, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, udzielają informacji, udostępniają akta, dokumenty, zapisy z monitoringu lub inne dane, albo ich kopie, w celu zapoznania się z nimi przez ekspertów wchodzących w skład grupy ekspertów, chyba że udzielenie informacji, udostępnienie akt, dokumentów, zapisów z monitoringu lub innych danych, albo ich kopii, jest wyłączone lub ograniczone na podstawie przepisów odrębnych”.

W rozdziale 4d pt. „Pozostałe szczególne środki ochrony małoletnich przed krzywdzeniem oraz podmioty wskazane do ich realizacji” znajdują się następujące przepisy:

„**Art. 22r.** 1. W celu tworzenia warunków skutecznej ochrony małoletnich przed krzywdzeniem Rada Ministrów przyjmuje:

- 1) Krajowy Plan Przeciwdziałania Przemocy na Szkodę Małoletnich;
- 2) Krajowy Plan Przeciwdziałania Przystępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich

– zwane dalej «krajowymi planami».

„**Art. 22s.** 1. Przy Ministrze Sprawiedliwości działa Zespół do Spraw Ochrony Małoletnich, zwany dalej «Zespołem», który jest jego organem opiniodawczo-doradczym”.

„**Art. 22u.** Organy administracji rządowej oraz podległe im państwowe jednostki organizacyjne, na wniosek przewodniczącego Zespołu, udzielają Zespołowi wszechstronnej pomocy przy wykonywaniu jego zadań, a w szczególności przedstawiają niezbędne informacje lub dokumenty”.

Do ustawy dodano również rozdział 4e pt. „Kontrola obowiązków”.

„**Art. 22x.** 1. Wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta oraz marszałek województwa sprawują kontrolę wykonywania obowiązków, o których mowa w art. 21 i art. 22b, w zakresie objętym właściwością rzeczową i miejscową tych organów.

2. Organy, o których mowa w ust. 1, mogą upoważnić do wykonywania funkcji kontrolnych pracowników podległych im urzędów marszałkowskich, powiatowych, miejskich lub gminnych lub funkcjonariuszy straży gminnych.

3. Podmiotem uprawnionym do kontroli wykonywania obowiązków, o których mowa w art. 21 i art. 22b, w zakresie swojej właściwości rzeczowej i miejscowej jest organ prowadzący jednostkę systemu oświaty, o której mowa w art. 2 pkt 1–8 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, lub organ sprawujący nadzór pedagogiczny nad taką jednostką, organ zarządzający lub nadzorujący inną placówkę lub prowadzenie działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi.

4. Kontrolujący w ramach kontroli jest uprawniony do:

- 1) wstępu wraz z niezbędnym sprzętem na teren kontrolowanego podmiotu w godzinach od 8 do 18;
- 2) żądania pisemnych lub ustnych informacji niezbędnych dla przeprowadzenia kontroli;
- 3) żądania okazania dokumentów i udostępnienia wszelkich danych mających związek z zakresem kontroli.

5. Z czynności kontrolnych kontrolujący sporządza protokół, którego jeden egzemplarz doręcza kierownikowi kontrolowanego podmiotu lub kontrolowanej osobie fizycznej wraz z zaleceniami pokontrolnymi.

6. Jeżeli w wyniku kontroli zostanie stwierdzone naruszenie przez kontrolowany podmiot przepisów lub występuje uzasadnione podejrzenie, że takie naruszenie mogło nastąpić, niezależnie od przekazania zaleceń podmiotowi kontrolowanemu, wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta, marszałek województwa lub podmioty wymienione w ust. 3 niezwłocznie powiadamiają Policję lub prokuratora”.

„**Art. 22y.** 1. Państwowa Inspekcja Pracy w zakresie swojej właściwości jest uprawniona do kontroli wykonywania przez pracodawcę obowiązku, o którym mowa w art. 21 ust. 2.

2. W razie stwierdzenia naruszenia wykonywania przez pracodawcę obowiązku, o którym mowa w art. 21 ust. 2, Państwowa Inspekcja Pracy niezwłocznie powiadamia o tym Policję lub prokuratora”.

W art. 23 ust. 1 i 3 ustawy, znajdującym się w rozdziale 5 pt. „Przepisy karne”, zostały wprowadzone kary, ograniczenia wolności oraz wysokość grzywny za przewinienia. Przepis ten otrzymał następujące brzmienie:

„1. Kto dopuszcza do pracy lub do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi, osobę bez uzyskania informacji, o których mowa w art. 21 ust. 2, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 1000 zł.

(...)

3. Kto przed nawiązaniem stosunku pracy lub dopuszczeniem do działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi, nie wypełnia obowiązku przedłożenia informacji lub oświadczenia, o których mowa w art. 21 ust. 3–7, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 1000 zł”.

Dodatkowo w wyżej wskazanym zakresie wprowadzono art. 23a–23c:

„**Art. 23a.** Kto dopuszcza do pracy lub do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi, osobę wiedząc, że dane tej osoby są zamieszczone w Rejestrze, albo wiedząc, że została prawomocnie skazana za przestępstwo określone w rozdziale XIX i XXV Kodeksu karnego, przestępstwo określone w art. 189a i art. 207 Kodeksu karnego lub w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 1000 zł”.

„**Art. 23b.** 1. Kto, będąc obowiązany do wprowadzenia standardów ochrony małoletnich, nie wykonuje tego obowiązku, podlega karze grzywny do 250 zł albo karze nagany.

2. W razie ponownego stwierdzenia niewykonania obowiązku wprowadzenia standardów ochrony małoletnich, sprawca, podlega karze grzywny nie niższej niż 1000 zł”.

„**Art. 23c.** Kto dopuszcza do pracy lub do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi osobę, wiedząc, że osoba ta ma obowiązek stosowania się do orzeczonego przez sąd zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

Zamiast podsumowania

Mam nadzieję, że informacje zebrane i przedstawione w niniejszym opracowaniu staną się ważnym elementem podnoszenia kompetencji osób sprawujących opiekę nad dziećmi. Podkreślam kolejny raz, że znajdują się wśród nas osoby wymagające szczególnej uwagi, między innymi są to dzieci z niepełnosprawnościami oraz szczególnymi potrzebami (szeroko rozumianymi), których objęcie inkluzją jest zadaniem nie tylko edukacji.

Uważam za stosowne uzupełnienie statutów szkół/przedszkoli/placówek oświatowych o zapisy wskazane w tym opracowaniu, są one bowiem istotne dla zadań szkoły/przedszkola/placówki oświatowej, a także dla organizacji pracy oraz zadań poszczególnych opiekunów.

Wewnętrzne uregulowania prawne podnoszą rangę i znaczenie podejmowanych działań w przypadku podejrzenia czy też stwierdzenia krzywdzenia dziecka w wyniku przemocy, w tym przemocy rówieśniczej.

Istotne jest też podjęcie zgodnych z wymogami norm prawnych działań w zakresie standardów ochrony małoletnich. Przypominam, że na mocy art. 10 ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606) „podmioty, o których mowa w art. 22b ust. 1 oraz art. 22c ust. 3 ustawy zmienianej w art. 7, mają obowiązek wprowadzenia standardów ochrony małoletnich w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy”.

Mam nadzieję, że w opracowanych standardach odniesienie do dzieci ze szczególnymi potrzebami, w tym z niepełnosprawnościami, znajdzie poczesne miejsce, z uwzględnieniem ich możliwości i potrzeb, między innymi w ramach indywidualizacji i personalizacji działań.